

Vogels kijken

De 101 beste tips

Inhoud

Vooraf	6
Inleiding	8
1 Vogels kijken is leuk!	12
1 Aan de keukentafel	15
2 In de tuin	16
3 Veldgids	18
4 Verrekijker	18
5 Rondje door de buurt	19
6 In het bos	20
7 In de polder	21
8 Langs de kust	22
9 Gedrag	22
10 Populaire soorten	23
2 10 manieren om vogels te kijken	24
11 Lijstjes bijhouden	29
12 Tuin-/balkonlijst	30
13 Nederlandse lijst	30
14 Maand- en jaarlijst	32
15 Fenologie	32
16 Houd rekening met elkaar	33
17 Vogels kijken op vakantie	33
18 Vogelonderzoek	35
19 Vogels fotograferen	35
20 Niet dralen, maar nu beginnen	35
3 Iedereen kan vogels kijken	36
21 Kijken	39
22 Horen	41
23 Meer horen	41
24 Nog meer horen (en opnemen)	41
25 Vogels kijken met lichamelijke beperkingen	42
26 Gemakkelijk toegankelijke vogellocaties	42
27 Aanpassingen voor rolstoelvogelaars	43
28 Zitten	44
29 Vogels kijken vanuit de auto	44
30 Vogels kijken met kinderen	45
4 Kijkers, gidsen en kleding	46
31 Wat betekenen de cijfers op een kijker?	49

32	Kijkers voor wandelaars en fietsers	50
33	Welke vergroting moet ik kiezen?	51
34	Een telescoop om verder mee te kijken	51
35	Bestel een kijker niet ongezien	52
36	Veldgidsen	53
37	Welke apps heb je nodig?	54
38	Alleen vogelgeluiden	54
39	De juiste kleding	55
40	Het juiste schoeisel	57
5	De vogelordes en -families	58
41	Eendvogels	64
42	Futen en duikers	64
43	Ooievaars, reigers en lepelaar	64
44	Roofvogels	65
45	Uilen	65
46	Steltlopers	66
47	Jagers, meeuwen en sterns	66
48	Spechten	67
49	Valken	67
50	Zangvogels	67
6	Nederlandse vogels	68
51	Eenden	73
52	Duiven	74
53	Rallen	74
54	Strandlopers	75
55	Meeuwen en sterns	75
56	Sperwers	76
57	Kraaien	77
58	Boszangers	77
59	Vliegenvangers	77
60	Vinken	79
7	Waar en wanneer zie je vogels?	80
61	Het vogeljaar – lente	83
62	Ganzen	85
63	Het vogeljaar – zomer	85
64	Vogelhutten	85
65	Het vogelaar – herfst	85
66	Vogelkijkpunten	86
67	Het vogeljaar – winter	87
68	Vogels voeren	87
69	De beste tijd	89
70	Weersverwachting	89

8	Determineren in het veld	90
71	Veren	95
72	Slagpennen	95
73	Staartpennen	97
74	Dekveren	97
75	Mantel, rug, schouder en stuit	98
76	Borst, buik, anaalstreek en broek	98
77	Koptekening en snavel	99
78	Naakte delen	99
79	Vlekken en strepen	99
80	Vleugelbanen, -banden en -velden	101
9	Een stap verder	102
81	Nogmaals telescopen	105
82	Duur of minder duur	106
83	Digiscoping	107
84	Statiefkeuze	107
85	Vogelgeluiden	108
86	Uitdagingen	109
87	Gespecialiseerde boeken	109
88	Gebruik internet	110
89	Rapporteer je waarnemingen	111
90	Ga eens mee op een excursie	113
10	Vogels beschermen	114
91	Vogels voeren	118
92	Vogelvriendelijk tuinieren	118
93	Hou zelf je <i>local patch</i> in de gaten	119
94	Ringstations	121
95	Terugmeldingen	121
96	Vogelbescherming Nederland	121
97	Internationale vogelbescherming	122
98	Inventariseren	122
99	Onderzoek	122
100	Cursussen	123
11	Een laatste tip	124
101	Deel je vogelkennis	127
	Soortenlijst	130
	Boeken en tijdschriften	150
	Adressen	152
	Register	154

Zilverplevier

Vooraf

Twee jaar geleden verscheen de eerste druk van *De 101 mooiste vogelgebieden van Nederland*, dat inmiddels aan de derde druk toe is. De bedoeling van die gids is om de lezer in zijn eigen omgeving en andere delen van Nederland naar vogels te laten kijken. Dat sloeg aan en de vraag kwam of er geen boek kon komen met tips voor beginnende vogelaars, zowel jongeren, maar zeker ook ouderen.

Op mijn tochten door de natuur kom ik steeds meer mensen tegen die nog maar net zijn begonnen met naar vogels kijken, soms alleen, soms in gezinsverband en steeds vaker in excursiegroepen. Die groepen zijn heel gemêleerd en bestaan uit jongeren en ouderen, mannen en vrouwen, beginners en gevorderden. Dat is misschien wel de beste manier om het vogels kijken onder de knie te krijgen, want zo kun je van elkaar leren. Ik merk echter

dat de 'gevorderden' soms helemaal niet zo goed zijn in het herkennen van soorten, met name wanneer de excursiegroep zich buiten de eigen streek heeft begeven. Een vogelaar die goed bekend is met de vogels van de Veluwe, voelt zich langs de kust niet meer zo zeker, want daar ziet hij soorten die hij niet zo goed kent en bovendien vaak op veel grotere afstanden dan in zijn Veluwe bossen.

Daarom is het ook voor een beginnende vogelaar verstandig om op eigen kompas te leren varen en niet volledig te vertrouwen op informatie van anderen. Probeer als beginner gestructureerd een eigen database van vogelkennis op te bouwen, stap voor stap, beginnend in je eigen tuin of vanaf je eigen balkon. Maak de cirkel steeds groter en uiteindelijk kun je de meeste vogels herkennen. Soms is dat niet direct op soort, maar vaak wel op

geslacht of familie en de rest kun je later opzoeken of navragen.

Deze gids is als volgt opgebouwd: vanaf een eerste blik op vogels aan de keukentafel, tot een goede kennis van de hele Nederlandse avifauna aan de hand van 101 tips. Die tips zijn bedoeld om je de juiste gereedschappen en kennisbronnen aan te reiken, waarmee je je vogelaarsvaardigheden kunt aanleren en/of uitbreiden. Het gaat niet alleen om vogelkennis, maar ook om de juiste apparatuur. Vogels kijken zonder **verrekijker** is niet bevredigend. De meeste vogels zijn te klein om zonder optische middelen goed te kunnen zien. En zelfs wanneer vogels groot genoeg zijn of heel dichtbij zitten, dan zal een goede verrekijker zorgen voor een heel andere kijk op vogels. Ook een goede **veldgids** mag niet ontbreken, al kunnen sommige apps op je smartphone een goed alternatief zijn.

Veel aandacht gaat uit naar de vogelordes, -families en -soorten die in Nederland voorkomen. Hoe meer je

weet over de verwantschappen van de verschillende vogelsoorten, hoe gemakkelijker het wordt om ze te herkennen. Als je de verschillen leert tussen een **vink** en een **gors**, dan zul je een onbekende soort eerst als gors herkennen, waardoor de keuzemogelijkheden meteen al beperkter zijn en de kans op een goede determinatie toeneemt.

De determinatie wordt ook gemakkelijker wanneer je de topografie van de vogels beter begrijpt en weet hoe de verschillende veerpartijen heten en waar je die kunt vinden.

Behalve een verrekijker en een veldgids kun je als vogelaar ook gebruikmaken van een telescoop en meer gedetailleerde vogelboeken, zodat je ook lastige soorten beter kunt vinden en herkennen.

De meeste tips zijn niet bedoeld om je meer of 'betere' vogels te leren zien, maar om met meer zelfvertrouwen het veld in te gaan. Met voldoende basis-kennis, gebiedsinformatie, apparatuur en kleding kom je een heel eind.

Eenden, ganzen en lepelaars

1

Vogels kijken is leuk!

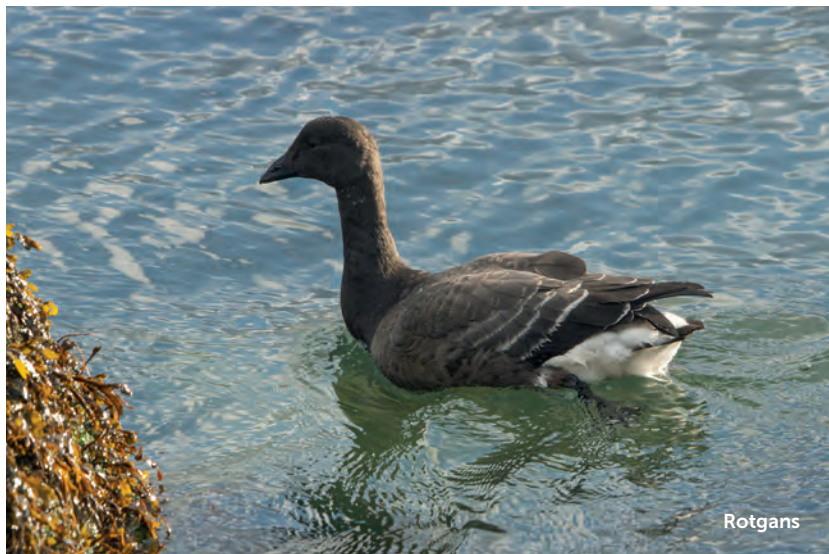
In ieder mens schuilt wel een vogelkijker. Waar je ook bent, overal zie je vogels. In de tuin, op het balkon, langs de snelweg, op het gazon bij het kantoor, langs de rivier, aan de kust, in de duinen en in het bos. Er is geen plek te bedenken, waar je nooit een vogel zult zien. Er zijn wel plekken met heel weinig vogels en plekken met heel veel vogels. Ook zie je het hele jaar door vogels, maar dat zijn vaak niet dezelfde vogels en ook dan zijn ze niet overal even talrijk. Kortom: er is altijd wel wat te zien en daarvoor kun je ook op verschillende manieren naar vogels kijken.

Drieteenstrandlopers, met in hun midden een bonte strandloper

Bardman, mannetje

Heb je eenmaal besloten om van vogels kijken je hobby te maken, dan verandert alles. Je gaat lijstjes bijhouden, niet noodzakelijkerwijs op papier of digitaal, maar zeker in je hoofd. Je onthoudt namelijk welke soort je wanneer en waar hebt gezien. Je kunt op deze manier bijhouden welke soorten je hebt gezien in je tuin, op je balkon, onderweg naar je werk, rond het kantoor enzovoort. Dat betekent ook dat je op verschillende manieren naar vogels kunt kijken.

Voor die lijstjes moet je natuurlijk wel weten welke soorten je hebt gezien. In Nederland zijn tot nu toe meer dan 500 soorten gezien, zodat de keuze groot genoeg is. Het is daarom belangrijk om te beginnen voor jezelf een database op te bouwen, waarin je de kenmerken van de waargenomen soorten voor jezelf vastlegt.

Het leren herkennen van vogels gaat stapsgewijs. De meeste mensen zullen de algemene soorten wel kennen, zoals merel, huismus en koolmees. Toch is het

goed om de kennis over juist die soorten weer eens goed te controleren als je ze ziet.

TIP 1 Aan de keukentafel

Vogels kijken begint met het gewone kijken: je zit in het voorjaar aan de ontbijttafel en ziet in de tuin een **merel** op het gazon, in de boom een **huismus**, even verderop een **koolmees** en in de lucht vliegt een **kokmeeuw**!

In een oogopslag heb je al vier soorten te pakken, zonder dat je daar een verrekijker voor nodig hebt en de meeste mensen zullen ook geen veldgids nodig hebben om van deze vogels te weten welke soorten ze hebben gezien. Dit is het begin van je eerste dag als vogelaar en hij is goed begonnen. Kijk eens met wat meer dan gemiddelde aandacht naar de **merel** en zie hoe hij het gazon afspeurt, af en toe even stilstaat en dan met een onverhoedse beweging een lange worm uit de grond trekt. Hij is zwart en heeft een gele snavel en daarom een mannetje.

Het bruine vrouwtje zit waarschijnlijk op het nest.

De **huismus** in de boom zit geen moment stil en tjipt voortdurend. Als je goed kijkt zul je zien dat hij contrastrijk is met een grijze kruin, een lichte wang en een zwarte borst. Ook dit is een mannetje en hij zingt, al zullen de meeste mensen zijn getjilp niet als zang opvatten. Zijn soortgenoten begrijpen hem wel. Dit is zijn territorium. De vrouwtjes zijn valser van kleur.

De **koolmees** is druk bezig met het vangen van insecten, want in zijn nestkast heeft hij al jongen en die moeten de hele dag door te eten krijgen. Het is een mannetje. Dat kun je zien aan de brede zwarte streep over de gele borst, die bij een vrouwtje veel smaller is.

De **kokmeeuw** in de lucht vliegt gewoon over en daaraan kun je weinig afleiden. Als je goed kijkt, zie je dat hij een donkere kop heeft, een rode snavel en brede witte wiggen op de vleugels.

Door op deze manier naar de vogels te kijken, kun je al veel te weten komen over hun leefwijze en hun verenkleed. Stap voor stap leer je de soorten in je eigen omgeving kennen.

TIP 2 In de tuin

Als de keukendeur open staat, merk je dat je meer vogels hoort dan je ziet. Behalve de merel, de huismus, de koolmees en de kokmeeuw, lijk je nog andere vogels te horen. Hoger in de boom hoor je de rinkelende zang van de **pimpelmees**, vanuit de dakgoot zingt een **spreeuw**, in de tuin van de burens roept een **Turkse tortel** en aan de overkant van de straat hoor je de schetterende roep van een **ekster**. Weer vier soorten, die de meesten wel zullen herkennen.

Het mooie van vogels: ze klinken allemaal anders. Sommige soorten zijn gemakkelijk te herkennen aan hun karakteristieke roep of zang, andere wat lastiger. Sommige hoor je vrijwel nooit en weer andere juist de hele tijd. Voor vrijwel alle soorten geldt dat ze het rumoerigst zijn voorafgaand aan het broedseizoen, als ze bezig zijn met het zoeken van partners en als ze hun eigen territorium willen afbakenen. Meestal zijn het de mannetjes die je hoort. Met hun zang lokken ze een vrouwtje, waarvoor ze soms onafgebroken zingen. Ook het afbakenen van het territorium kan gepaard gaan met aan-

Ooievaar

houdend gezang, maar soms alleen als het nodig is, d.w.z. als er een concurrent in de buurt is. De roep van vogels is erg gevarieerd en kan in verschillende omstandigheden ook heel verschillend klinken. Belangrijk om te leren kennen zijn ze wel, want juist die roep hoor je vaker dan de zang. Zo is er de contactroep waarmee groepen vogels onderling contact houden, bijvoorbeeld een vlucht **ganzen**, of een familiegroep **staartmezen**. De alarmroep is ook belangrijk om te herkennen, daarmee waarschuwen vogels elkaar voor dreigend gevaar, bijvoorbeeld de nadering van een roofdier. De vogels maken soms onderscheid tussen vliegende roofdieren (bijv. een sperwer) en lopende roofdieren (bijv. een kat). Vaak werkt die alarmroep voor alle vogels in de buurt en niet alleen onder soortgenoten.

Van sommige soorten zingt ook het vrouwtje; het mooiste voorbeeld daarvan is de **roodborst** en bovendien zingt deze soort ook in de winter. Elke roodborst handhaaft namelijk een eigen winterteritorium en om dat te markeren kunnen

mannetjes en vrouwtjes op een zonnige winterochtend soms hun zang laten horen. Zie **TIP 37**, **85** en **100**.

Het is nog vroeg en je hebt je eerste kop koffie nog niet eens op en de teller staat al op acht soorten en – als je in een wat groenere buurt woont – is de kans groot dat het er al veel meer zijn. Op deze manier naar vogels kijkend leer je voortdurend over hun uiterlijk en gedrag en kun je op den duur de soorten ook herkennen als je er maar een glimp van te zien krijgt. Die vaardigheid zal je later nog goed van pas komen. In vogelaarskringen wordt daar de term **jizz** voor gebruikt. Dit woord is waarschijnlijk afgeleid van de afkorting GISS, die staat voor *General Impression of Size and Shape* (algemene indruk van grootte en vorm), die afkomstig is uit het militaire jargon. Het is dus belangrijk te letten op de indruk die de vogel als geheel op je maakt: uiterlijk, gedrag en de omgeving. Op die manier leer je de algemene vogels snel herkennen en heb je ook gemakkelijker in de gaten wan-

neer een vogel afwijkt van het gewone patroon.

TIP 3 Veldgids

Opeens zie je een vogeltje op een tak zitten dat je niet meteen herkent: het is een kleine, bruine vogel die vervolgens snel opvliegt en tussen de bladeren op de uiterste punt van de tak op zoek gaat naar wat te eten. Waarschijnlijk zoekt hij naar insecten, want af en toe maakt hij een korte, snorrende vlucht om snel weer verder te gaan. Dan is het handig om een veldgids bij de hand te hebben. Je gaat bladeren en komt uit op de bladzijden met de bladzangers: **fitis** of **tjiftjaf** is je oordeel. 'Let op de pootkleur' staat er in de beschrijvende tekst. Ai, dat had je niet gedaan. O, daar is hij weer: donkere potten: tjiftjaf. Als hij even later gaat zingen, is het meteen duidelijk: *tjif tjif tjaf tjif tjaf tjaf...* Zie verder **TIP 3.6**. Een ander verschil tussen fitis en tjiftjaf is de vleugellengte: de handpennen van een fitis zijn langer dan die van een tjiftjaf en steken bij een

zittende vogel verder uit (zie **TIP 72**). Hieruit kun je afleiden dat de fitis verder wegtrekt dan de tjiftjaf, want met langere vleugels kan een vogel gemakkelijker grote afstanden overbruggen.

TIP 4 Verrekijker

Maak er een gewoonte van je verrekijker niet na elk uitstapje in de natuur op te bergen, maar onder handbereik te houden. Het valt namelijk niet mee om alle kenmerken in een oogopslag en met het blote oog waar te nemen. Zelfs als je alleen maar naar vogels in de tuin kijkt, is een verrekijker eigenlijk onmisbaar.

Op een van de bovenste takken van de boom zie je nog een vogel zitten. Hij is klein, maar je kunt door de afstand weinig details of kleuren zien. Hoe lang je ook tuurt, je kunt niet zien om welke soort het gaat. Je ziet wel dat hij een puntige snavel heeft en hij zingt een riedelende zang. Ten langen leste grijp je naar de verrekijker die altijd in de vensterbank staat. Het blijkt – na de veldgids te hebben

Met een verrekijker zie je meer

Aalscholver

geraadpleegd – een **heggenmus** te zijn. Het kunnen herkennen van een heggenmus is een belangrijke stap. Niet omdat het zo'n zeldzame vogel is, maar omdat hij zich zo onopvallend gedraagt (behalve als hij in het voorjaar luid zijn zang ten gehore brengt). Als je de heggenmus hebt ontdekt, dan zullen de andere vogels in je tuin je nauwelijks nog ontgaan.

Nu heb je al tien soorten gezien of gehoord, zonder dat je een stap buiten de deur hebt gezet. Dat belooft nog wat voor de rest van de dag. In het voorjaar zijn er extra veel vogelsoorten, want ook de soorten die noordelijker broeden zijn vaak nog in het land. Ze wachten op het juiste weer en vooral de juiste wind om hun tocht naar het noorden voort te zetten. Een uitstekende periode dus om eropuit te trekken. Begin gewoon in je eigen buurt, daar valt zeker nog veel te ontdekken.

TIP 5 Rondje door de buurt

Maak eens een rondje door de buurt en je zult nog meer vogelsoorten zien, zeker als er wat waterpartijen zijn. Op de website van **Vogelbescherming Nederland** kun je door je postcode in te vullen zien welke soorten er in je buurt te zien zijn.

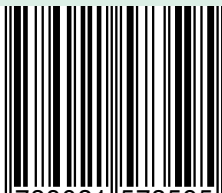
Typische stadsvogels zijn **stadsduif**, **kauw**, **spreeuw**, **kokmeeuw**, **waterhoen**, **meerkoet**, **wilde eend**, **koolmees**, **pimpelmees**, **ekster** en **gierzwaluw**, om er maar een paar te noemen. Op het water zul je zonder al te veel moeite wilde eenden, meerkoeten en waterhoentjes kunnen vinden, maar ook **futen** en **knobbelzwanen**. Langs het water staat hier en daar een **blauwe reiger**, die je ook kunt terugvinden in de stad als de dagmarkt wordt opgeruimd. Nergens ter wereld zijn de blauwe reigers zo tam als op de Albert Cuypmarkt en toch zijn het wilde vogels. Ook in woonwijken kunnen blauwe reigers

Leer de kunst van het vogels kijken

Ervaren vogelaars kunnen aan een geluidje of een vliegbeweging de ene soort van de andere onderscheiden. Wat is hun geheim?

Deze gids besteedt aandacht aan de basis, met **praktische informatie** over de benodigde uitrusting, zoals kijker en kleding, over de beste vogelgidsen en fotografietips. Je leert 'kijkstrategieën': **waar en wanneer** je bepaalde vogels kunt vinden, **hoe** je ze snel in de kijker kunt krijgen en de soort kunt herkennen. Dit inspirerende boek helpt je op weg, in je eigen omgeving of naar bijzondere **kijkplekken** in Nederland.

Nieuwe productie, in samenwerking met Vogelbescherming

9 789021 573595

www.kosmosuitgevers.nl

**KOS
M•S**

NUR 435
Kosmos Uitgevers,
Utrecht/Antwerpen

